

Hər ilin bu günü - mayın 18-i dünyada Beynəlxalq Muzeylər Günü kimi geniş qeyd olunur. Bu əlamətdar gün xalqlar arasında mədəni mübadilə və əməkdaşlığın inkişafına kömək, eyni zamanda muzeylərin cəmiyyətin həyatında nə dərəcədə mühüm rol oynadığını göstərmək məqsədilə Beynəlxalq Muzeylər Şurası (ICOM) tərəfindən 1977-ci ildə təsis edilib.

Tariximizdən soraq verən Şuşa şəhərinin muzeyləri

Qədim muzeylər

Müasir muzeylərin sələfləri eramızdan əvvəl XVI əsrdə Krit, XIII-XII əsrlərdə Çin, III əsrdə Qədim Roma və Yunanıstanda estetik dəyərə malik əşyaların, əsərlərin, sənədlərin saxlandığı məkanlar hesab olunur. Azərbaycanın ərazisində qədim Atropatena və Albaniya dövlətləri hökmdarlarının sarayları da belə yerlər sırasında qeyd olunub. Araşdırmalara əsasən, erkən və Orta əsrlərdə isə ölkəmizdə hakim sülalələr tərəfindən kolleksiyaçılıq ənənələrinə maraq artıb. Həmin dövrlərdə qiymətli əşyalar xəzinələrdə, saray kitabxanalarında mühafizə edilib.

Azərbaycanda XIX əsrin ikinci yarısından etibarən muzey işinin təşkilinə diqqət yenidən güclənməyə başlayıb. Ölkəmizdə dövlət səviyyəsində ilk milli muzeyin təməli isə 1919-cu ildə - Xalq Cümhuriyyətinin dövründə qoyulub. 1920-ci ildən həmin muzey Azərbaycan Dövlət Muzeyi kimi fəaliyyət göstərib.

Sovet hakimiyyəti illərində Azərbaycanın müxtəlif yerlərində dövlət, memorial, səyyar, ədəbiyyat, incəsənət, tarix, musiqi, qoruq, teatr muzeyləri yaradılıb.

Azərbaycanın mədəniyyət mərkəzi, Qarabağın baş tacı olan Şuşada 8 muzey fəaliyyət göstərib. Dövlət Qarabağ Tarixi Muzeyi, dahi bəstəkar Üzeyir bəy Hacıbəylinin ev, vokal sənətimizin banisi Bülbülün memorial, görkəmli musiqiçi və rəssam Mir Möhsün Nəvvabın xatirə muzeyləri, Azərbaycan Xalça Muzeyinin Şuşa filialı tarixi əhəmiyyətli eksponatlarla zəngin olub.

Canlı muzey olan qədim şəhər

1969-cu ildə fəaliyyətə başlayan Şuşa Tarix Muzeyi Yuxarı Gövhər ağa məscidində yerləşib. Muzeydə tariximizin qədimliyindən xəbər ve-

rən 2500-dən artıq eksponat nümayiş olunub.

Şuşa Azərbaycan şəhərləri arasında muzeylərinin çoxluğu ilə də seçilir. 10 avqust 1977-ci ildə SSR Nazirlər Sovetinin qərarı ilə Şuşa şəhərinin tarixi hissəsi "Tarixi Memarlıq Qoruğu" elan edilib.

Şuşa Xalça Muzeyi 1982-ci ildə Mehmandarovların malikanəsində açılıb. Muzeydə, əsasən, Qarabağ xalçaçılıq məktəbinə aid nümunələr nümayiş etdirilib.

1983-cü ildə Şuşa Dövlət Tarixi-Memarlıq Qoruğu İdarəsinin əməkdaşları və şəhər camaatının birgə layihəsi ilə yaradılan Şuşa Daş Sənətkarlığı Muzeyi Azərbaycanda daş sənətkarlığına həsr olunmuş ilk muzey olub. Muzey Gəncə qapısının mühafizə zonasında açıq səma altında fəaliyyət göstərib.

1984-cü il iyulun 29-da Vaqif poeziya bayramında açılan Şuşa Dərman Bitkiləri Muzeyi isə Mehmandarovların yaşayış kompleksinə daxil olan

bərpa edilmiş məhəllə məscidində fəaliyyət göstərib. Muzeydə dərman bitkiləri nümayiş olunub. Bir guşədə isə məşhur xalq həkimlərinin təbabətə aid kitabları düzülüb. Şuşa Dərman Bitkiləri Muzeyinin divarlarına Mirzə Sadıq Lətifov, Mirzə Məmmədqulu Təbib, Mir Möhsün Nəvvab, Mirzə Cavad Qayıbov, Mirzə Hüseyin, Əbdülkərim bəy Mehmandarov kimi el təbiblərinin yağlı boya ilə çəkilmiş portretləri asılıb.

Şuşa Dövlət Rəsm Qalereyası 1982-ci ildə fəaliyyətə başlayıb. Rəsm qalereyasının fondunda 50 rəngkarlıq, 30 qrafika əsəri nümayiş edilib. Qalereyada hər il mütəmadi olaraq sərgilər təşkil olunub.

Şuşa Azərbaycan tarixində müstəsna yeri və xidmətləri olan bir çox görkəmli şəxsiyyətin böyüyüb boya-başa çatdığı, fəaliyyət göstərdiyi şəhər kimi də tanınır. Onlardan bəzilərinin - Mir Möhsün Nəvvabın, Xurşidbanu Natəvanın, Üzeyir bəy Hacıbəylinin, Bülbülün ev-muzeyləri fəaliyyət göstərib.

Təəssüf ki, 1992-ci ilin mayında Şuşa erməni vandalları tərəfindən işğala məruz qaldı. Təcavüzkar Ermənistanın əsarəti altında qaldığı müddətdə Şərqi Zəngəzur və Qarabağın digər muzeyləri kimi Şuşada olan muzeylər də ermənilər tərəfindən talan edildi, dağıdıldı. Qarət edilən qiymətli eksponatlar Ermənistanı daşındı.

2020-ci ilin payızında 44 günlük Vətən müharibəsi nəticəsində Azərbaycanın otuz ilə yaxın Ermənistanın işğal altında qalan əraziləri azad edildi. Müzəffər Azərbaycan Ordusunun zəfərindən sonra maddi və mənəvi itkilərimizin nə qədər böyük olduğunu gördük. Təcavüzkar ermənilər işğalın davam etdiyi illərdə Qarabağın və Şərqi Zəngəzurun bütün şəhər, rayon, qəsəbə və kəndlərini xarabalığa çevirmişdilər. Müharibə başa çatdıqdan dərhal sonra həmin yerlərin minalardan təmizlənməsi, yolların çəkilməsi, infrastrukturun yaradılması ilə bərabər zərərçəkmiş və dağıdılmış abidələrin, muzeylərin, kitabxanaların və başqa mədəniyyət ocaqlarının bərpası işinə başlanılıb.

Zöhrə FƏRƏCOVA,
"Azərbaycan"